

Amaia Merino

ERREALITATEA PANTAILAN ERAKUSTEN DU

'NON DAGO MIKEL?' FILMAK LORTZEN DU IKUSLEAREN ENPATIA TORTURATUEKIN

Asier ETA biok eta Non dago Mikel? filmetako egileetako bat da. Lehena Aitor anaiarekin egin zuen eta bestea Miguel Angel Llamas Pitu kazetariarekin. Euskal Herrian gertatu eta gertatzen direnak kanpotarrei eta bertakoei ere azaltzea ezinbestekoa dela uste du zinemagile iruindarrak.

 REYES ILINTXETA DANI BLANCO

Nolakoak izan ziren zure lehen urratsak zinemaren munduan?

Anaia eta biok kasualitatez hasi ginen. Berderatzi urte nituela Barañainera bizitzera etorri ginen aita langabezian gelditu zenean, familia zati handi bat nafarra zelako. Karpanta taberna ezaguna zabaldu zuen. Eszenatoki bat zuen eta hara artista ugari etortzen zen. Egun batean aitak jakin zuen Erdi Aroko itxura zuten gizonen bila zebiltzala *La conquista de Albania* filma errodatzeko. Bera eta tabernako bere bazkideak aurkeztu eta segituan hartu zituzten. Gauza bera gertatu zen *Akelarre*-rekin, eta orduan, haurrak ere behar zituztenez, Aitor eta biok eraman gintuzten. Nik 11 urte nituen eta Aitorrek 9. Handik bi urtera Montxo Armendarizen *Tasio* filmarako hautatu ninduten. Gaztetxo nintzela ez

nekien zer egin. Ikastolan ikasten zena ez zitzaidan gehiegi interesatzen eta galduta nengibilen. Orduan agertu zen gure bizitzan aktoreen agente bat. Emakume ingeles bat zen eta esan zigun interes handia zeukala gu Madrilera eramateko. Horrela joan nintzen Arte Dramatikoa ikastera eta atzetik Aitor etorri zen.

Han nengoela beste casting bat egin nuen Espainiako telesail bat egiteko. Hartu ninduten eta Hego Amerikan, Ekuadorren, urte bat eta zortzi hilabete izan nintzen hamasei ataleko fikziozko sail bat egiten. Han maitemindu nintzen Ekuadorrekin eta Ekuadorreko batekin ere bai. Madrilera itzuli nintzen ikasketak bukatzera; gero mutil hori etorri zen eta pentsatu genuen, zergatik ez Ekuadorrera joan? Eta han egon naiz 24 urte.

Aktore gisa lan gutxi egin duzu, ezta?

Aktore lana ez zitzaidan gustatzen. Ikaslea bai, baina lan egitea ez eta, are gutxiago, emakume izanda. Deseroso sentitzen nintzen. Sufritzen nuen. Aktore gisa aritzeko beti aukeratua izan behar duzu. Orduan ez nekien, baina denborarekin ikusi dut ez nengoela gustura gauza bat banintz bezala sentitzen nintzelako.

Ekuadorren dokumentalak eta fikziozko lanak editatzen eta muntatzen hasi nintzen. 2000. urtearen bueltan aldaketa teknologiko handia gertatu zen eta orduan sortzaile askok izan genuen tresna berriak eta kamerak eskuratzeko aukera. Lan handia zegoen eta horrela hasi nintzen ni besteen lanak editatzen lehenbizi, eta gidoigintzan ondoren.

Amaia Merino Unzueta

DONOSTIA, 1970

Gaztetxo zela aktore gisa hartu zuen parte Pedro Olearen *Akelarre* eta Montxo Armendarizen *Tasio* filmetan. Arte Dramatiko ikasketak egin zituen Madrilan eta Ekuadorren. 1993tik 2017ra arte Ekuadorren bizi zen eta bertan muntatzaille eta gidoigile gisa lan egin zuen hamaika filmetan. Edizio eta gidointza irakaslea izan zen Quitoko INCINE Zinema eta Interpretazio Institutu teknologikoan. 2013an *Asier ETA biok* film dokumentala egin zuen Aitor Merino anaiarekin eta 2021ean aurkeztu du Mikel Zabalzaren kasuari buruzko *Non dago Mikel?* Miguel Angel Llamasekin eginiko dokumental berria.

Beti dokumentaletan?

Oraingoz ez dut ikusten nire burua fikziozko lana egiten. Asko gustatzen zait, baina askoz gehiago kostatzen da fikziozko proiektu bat altxatzea. Diru mordoa behar duzu. Dokumental batean hasieran dena errazagoa izaten da, nahiz eta normalean gero dena konplikatzeko den.

Horregatik daude emakume gehiago dokumentaletan fikzioan baino?

Neurri batean bai. Fikzioa egiteko aurrekontu itzela behar duzu eta ekoizleek emakume batengan konfiantza jartzea zaila izaten da, oso ezaguna ez bazara.

Asier ETA biok filman Aitor eta biak aritu zineten. Nola sortu zen ideia?

Aitor eta biak oso lagunak izan gara betidanik, kasik lagunik onenak. Gauza asko eta gogoeta ugari izan ditugu betidanik amankomunean. Beti euskaldunak izateagatik azalpenak eman beharrean ibili gara biak gure ingurunean. 2010ean jakin genuenean Asier Aranguren, gure lagun mina eta erreferentea, kartzelatik ateratzekotan zela, zerbait egin behar genuela pentsatu genuen. Zein une zehatzetan izango zen bezperan jakin genuen. Ni Ekuadorren nengoen eta Aitor azkar mugitu zen kamera bat eskuratzeko, kartzela atarira joan eta hasi zen grabatzen. Asierrek ez zekien ezer.

Anaiak irudiak hartu eta niri pasatzen zizkidan. Ekuadorren hasi zen gorputza eta indarra hartzen proiektua. Hango lagun batek hartu zuen produkzioaren ardura. Han diru laguntza bat eman ziguten eta gero *crowdfunding* bat egin genuen.

Gure asmoa zen kanpotarrei azaltzea zer den guretzat, euskaldun gisa, adiskidetasuna, borroka armatua, herriarekiko edo komunitatearekiko konpromisoa...

Ikuspegi itxi eta polarizatua dutenei begira jarri nahi genuen hori dena, baina, egia esan, haiek baino askoz interes gehiagorekin hartu zuen Euskal Herriko jendeak, eta hori ez genuen espero. Zintzoki eta filtrorik gabe mintzo ginen eta agian horregatik izango zen horren erakargarria hemengo jendearentzat. Filma askea izan zen eta ondorioetan gehiegi pentsatu gabe egin genuen.

Zer ondorio ekarri dizue film honek?
Agian anaiarentzat, profesionalki, go-

gorragoa izan da. Inoiz ezin da jakin, gainera, zer ate itxi zaizun erabaki bat hartzearen ondorioz. Niretzat, aldiz, oso positiboa izan da. Ni Ekuadorren nengoen eta zinemagile izatera pasa nintzen. Horrek sinesgarritasuna ematen dizu eta ikusi nuen, adibidez, nola bat-batean askok nirekin lan egin nahi zuten. Profesionalki oso ona izan da nire-

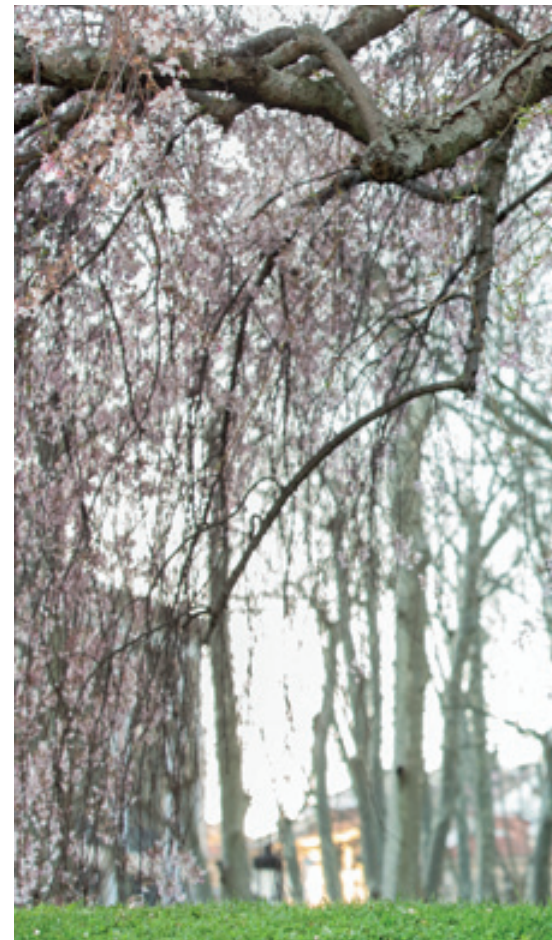

tzat eta emozionalki oso sakona, gai askoren inguruan gogoeta zintzoa egin behar izan genuelako.

Mikel Zabalzarena
oso luzea izan zen eta
asmatu zuten gezurra
oso gaizki josia zegoen.
Nola espero zuten guk
horrelako gezur bat
sinestea?"

Batzuek diote ETaren
jarduera justifikatzen
duzuela...

Askok esaten zuen hori, bai. Eta gogorra da behin eta berriz azaltzea hori ez dela horrela. Nik ezin dut kondenatu borroka armatua eskuinak nahi duen bezala, ni, euskaldun gisa, borroka horren parte naizelako. Ezin dut ardura hori gainetik kendu. Pelikularen aurkezpenean behin eta berriz esan behar nuen borroka armatuarekin ez nagoela ados. Gogorrena

prentsaren aurrean azalpenak ematea izan zen. Askok galdera gaiztoak egiten zizkiguten. Gainera hori ez da nire media eta ur handitan sartzen ginen askotan. Hori oso gogorra izan zen. Alde horretatik, Bartzelonan sentitu nintzen erosoago, zainduago.

Zeure burua ez duzu ETA bezalako erakunde batean ikusten, beraz?

Militatzen ez dut ikusten neure burua, baina helburu berdinak edo antzekoak lortzearen alde lanean, bai.

Zer eman dizu Ekuadorrek?

Ekuadorren bizitzeagatik ohartu nintzen zer zen euskalduna izatea. Askotan esaten dut gehien eskertzen dudana dela Ekuadorrera bizitzera joan izana. Begiak irekitzea izan da niretzat. Han hamasei hizkuntza hitz egiten dira eta beste horrenbeste bizitzaren ikuspuntu daude. Ni mestizoen giroan murgildu nintzen. Haiek, kulturari dagokionez, mestizotzat jotzen dute beren burua arazorik gabe, baina guk euskaldunok ez. Eta ez gara ohartzen, baina gu ere mestizoak gara zentzu horretan. Kultura mestizoa

izatea oso interesgarria da berez. Mestizoez txinparta gehiago dute bi gauza kontrajarriak direlako aldi berean. Konfliktu horren kudeaketatik sortzen da talka, txinparta. Guk ez dugu halakorik planteatzen. Euskara dugu –eta bizirik jarraitzen badugu herri bezala, euskarari esker da–, baina gure barnean kolonizatuta gaude eta hori ez dugu onartzen.

Zer dela eta itzuli zinen Iruñera 2017an?

Ez nuen espero, baina baneukan itzultzeko beharra. Kanpoan bizi dena beti kontraesanean ibiltzen da: han eroso nongoen, baina beti hona begira. Gero eta gehiago sentitzen nuen ez nuela gure kultura ezagutzen. Gainera, hankaz gora jarri zen nire bizitza sentimentala, beraz erabaki nuen nire bizitza osoa bi mailetan sartzea, hango guztia ixtea eta Euskal Herrira itzultzea.

Hona etorri eta berriz euskara ikastera sartu nintzen buru belarri. Sentitzen nuen ikastolan ikasitakoa motzegi gelditzen zitzaidala. Zerbait adierazi nahi eta ezinean. *Asier eta biok* filmaren garaian hainbatetan gaizki pasa nuen horretatik.

Non dago Mikel? proiektua duela hamar urte hasi zen. Noiz batu zinen zu?

Duela lau urte inguru. Ekuadorren nengoela dena ixten triste-triste... *Pituk* [Miguel Angel Llamas] deitu zidan eta zer zegoen azaldu zidan. Orduan argi ikusi nuen egin ahal zela.

Mikel Zabalzarena oso kasu garrantzitsua izan da. Nik 15 urte nituen gertatu zenean eta gogoan dut oso modu bizian bizi genuela. Haren alde egindako manifestazio handi bat izan zen nire lehenengo manifa. Oso bortitza izan zen. Oso haserre geunden guztiok. Tragikoa izan zen. Alde batetik, bagenekien zer gertatu zen. Bestetik, bukaera nolakoa izango zen ere bagenekien, baina, aldi berean, esperantza izan nahi genuen.

Espero zitekeen baino irudi gehiago dago kasu honetaz, ezta?

Bai, hala da. Luxuzko ikus-entzunezko artxibategia lortu zuten. Mikel Zabalza desagertua egon zen hogeigun haietan egin ziren adierazpenak eta amari, Idolia Aierbe neska lagunari eta abarri eginiko elkarrizketa asko zeuden. EITB hasi berria zen eta hango langileak inplikazio handiz aritu ziren lanean, eta dena oso ongi dokumentatuta zegoen. Gainera grabazioak bere osotasunean gorde zituzten eta hori dena altxor ikaragarria da. Hor ikusten da, adibidez, nola adin eta mota guztietako jendea joaten zen manifestazioetara. Emakumeak gona jantzita, gizonak txapelarekin, zaharrak, gazteak... Kristoren indarra zegoen hor. Ikusgarria da benetan jendeak erakusten zituen konbentzimendua eta ausardia.

Beste kasu asko izan dira, baina hau bezain mediatikoak gutxi. Oso luzea izan zen eta asmatu zuten gezurra oso gaizki josia zegoen. Nola espero zuten guk horrelako gezur bat sinestea? Euskal Herrian jendeak bertsio ofiziala ez du inoiz sinetsi izan.

Hau bertsio definitiboa izanen da?

Bai, uste dut baietz. Zorte handia izan dugu artxibo guztiak gordeta zeudelako eta Ion Arretxeren testigantza ere izan dugu. Kasu honen inguruko zehaztasun guzti-guztiak ez dakizkigu, baina pelikula honekin torturatuak izan direnei esaten diegu sinesten ditugula. Eta kanpoan ere hau dena ikusten ari dira.

Honekin argi ikusten da zinemak duen indarra. Erakundeetatik harago liburuek, olerkiek eta zinemak esaten dutenak oihartzun zabala du. Pelikula guztiak en-

patia ariketa bat dira eta film honek lor-
tzen du ikuslearen enpatia torturatuekin.

**Informazio gaindosia dago
eta askotan galdu egiten gara.
Beharrezkoak dira dokumentalak
errealitatea ulertzeko?**

Horretan gaude asko. Gure historiaren
errelatoa egitera kanpotik etorri dira. Bo-
tere ekonomikoak ere badu zerikusirik
honetan. Egin dezakezu *Patria* edo *Non
dago Mikel?* eta ikusiagoa izateko aukera
gehiago izango da *Patria*-k gureak baino,
edo ez. Edozein modutan ere, argi eduki
behar dugu errelatoaren parte ere baga-
rela. Guk gure errelatoa aldarrikatu behar
dugu. Eta honekin batera esan nahi dugu
ez dela soilik garai hartako kontu bat, bai-
zik eta tortura sistematikoki erabili izan
dela urtetan borroka antiterroristan eta
ona litzatekeela estatuak hori onartzea.
Hazteko balioko lioke.

**Tortura berriro agendan jartzea lortu
duzue?**

Bai, hala da. Ez ikusiarena egiteko ahal-
men handia dute ez soilik estatuan, Eus-
kal Herrian ere berdin.

Público egunkariak plazaratu zituen

**Juan Alberto Perote eta Pedro Gómez
Nietoren arteko audioak estreinaldia
baino lehentxeago ateratzea
estrategia horren parte zen?**

Kristoren zalaparta sortu da. Ondo ate-
ra behar zuen. Saihestu ezina izan da el-
karrizketa horiek entzutea. Pelikulan ez
zegoen denborarik dena sartzeko. Guk
bildu nahi genuen hogeai egun horietan
zer gertatu zen, protagonisten ahotsetan
bildu eta herriak nola bizi izan zuen islatu.
Gainera, hobe zen audio horiek pelikula-
tik kanpo uztea hedapen handiagoa lor-
rezaten. Dokumentalean sartuz gero, hor
enkapsulatuta geldituko ziren eta oharka-
bean pasatzeko arrisku handiagoa zegoen.

**Film honen aurkezpenetan
Asier ETA biok filmarekin bezain
besteko presiorik jaso duzue
komunikabideetatik?**

Ez. Askoz lasaiago izan da dena, hain
baita ebidenteia dena. Joera erasokorrak
baino gehiago inplikazioa sentitu dugu.
Lasaiagoa izan da dena.

Dena den, esan beharra dago komu-
nikabide batzuetara ez gaituztela dei-
tu. EITBk, adibidez, ez digu kasu gehie-
gi egin. Bereziki ETB2n oso gutxi egon
gara. Askoz interes handiagoa erakutsi

dute medio katalanek.

**Pablo Iglesias eta Irene Monterok
zer esan zizueten Madrilgo
aurkezpenean?**

Bereziki gustatu zitzaidan Irenek esan
zidana. Argazkia egiterakoan harekin
jarri nintzen eta umeengatik galdetu
nion, badakidalako ume txikiak dituz-
tenek zaila izaten dutela zinemara joa-
tea. Esan zidan seme nagusia negarrez
gelditu zela eta berak azaldu ziola oso
gauza garrantzitsua den zerbait ikastera
zihoazela. Ezagutu behar zutela iraga-
nean gertatu zen zerbait oso larria, etor-
kizunean berriro gerta ez dadin. Asko
gustatu zitzaidan azalpen hori.

Askotan kexatzen gara estatuko ez-
kerretik enpatia gutxi jasotzen dugula-
ko presoen sakabanaketaz, motxiladun
umeez... eta torturaz ere bai, baina orain-
go honetan estreinaldira etorri ziren, gai-
nera gobernuan bi goi kargu izanda, eta
horrek zerbait esan nahi du.

Harrera ona publikoaren aldetik?

Oso ona hemen eta baita estatu mailan
ere. Burgosen berehala erori zen kartel-
degitik, baina gainerakoetan *top-ten*-etik
ez gara jaitsi asteetan. ●

Apirilekoa, kalean!

EUSKARA IKASLEA ZARA? IRAKASLEA?

- EUSKARAZ IRAKURTZEKO OHITURARIK EZ DUTENENTZAT
- BALIAGARRIA EUSKARA IRAKASLEENTZAT
- 10 ZENBAKI URTEAN

Urte osoko harpidetza | Hego Euskal Herria eta Espainia | 29€ ● aizu.eus